

## **Archiv Edvarda Beneše: Výhoda komunistů byla disciplinovanost a kontrola nad bezpečnostním aparátem**

*Hlidacipes.org, 17. 7. 2016*

Zajímavou součástí archivu jsou autentické poznámky a kratší rukopisné texty Edvarda Beneše, které se kancléři Jaromíru Smutnému podařilo po únoru 1948 dostat do Londýna. K těmto dokumentům patří Benešův rukopis z října 1947 k okolnostem provázejícím přípravu poválečné smlouvy mezi ČSR a Francií. Prezident kritizoval zejména obstrukce komunistů snažících se připoutat stát zcela k Sovětskému svazu. Další pasáže pak Beneš věnoval glosování domácí politické scény. V rámci toho ostře odsoudil osobnost Zdeňka Fierlingera.

### **Nástup diktatury**

Z dalších dokumentů Smutný archivoval kopii prezidentova memoranda pro jednání vlády o Marshallově plánu v roce 1947. Beneš v něm předpokládal takový rozsah americké pomoci, aby se později do jejího čerpání přímo nebo nepřímo mohl zapojit Sovětský svaz. Logicky také prognózoval výhodné čerpání pomoci Německem, pokud ho odmítne střední a východní Evropa.

Jednu z hlavních částí archivovaných materiálů tvoří dokumenty z provenience Jaromíra Smutného, které se věnují událostem roku 1948 v Československu, nástupu komunistické diktatury a skutečností s tím souvisejícím.

Jsou to různě obsáhlé a tematicky zaměřené rukopisy i strojopisy, včetně dílčích poznámek. Hlavnímu tématu Ústavu, příčinám úspěchu komunistického převratu v Československu, věnoval Jaromír Smutný text "Kritická analýza únorové krize".

Podobně jako ve svých dalších materiálech opakoval základní argument: komunisté zvítězili díky selhání demokratických stran. Pokus o spolupráci mezi komunismem a demokracií z let 1945–1947 skončil nezdarem.

Dle něj únorové převzetí moci komunisty v roce 1948 nemělo lidový charakter, nýbrž bylo záležitostí malého počtu osob na obou znesvářených stranách. Vysvětlení událostí má podle Smutného tři verze.

On sám odmítá komunistickou verzi stejně jako skupinka demokratických ministrů. V exilu vždy hájil prezidenta. Důrazně poukázal na skutečnost, že hlavními odpůrci "prezidentské verze", že nástup komunistů umožnil naprosto chybný postup demokratických ministrů, byli Benešovi bývalí političtí přátelé.

### **Možný ozbrojený konflikt**

Obecně zmínil i přípravy prezidentské kanceláře na možný ozbrojený konflikt na území republiky pouze za předpokladu, že útočnou stranou konfliktu budou komunisté. U obou znesvářených stran byly odhadovány zhruba stejně vyrovnané síly. Za markantní výhodu komunistů přitom označil disciplinovanost jejich příznivců a kontrolu nad bezpečnostním aparátem.

Značný podíl v tomto souboru mají deníkové záznamy. Z hlediska časové posloupnosti bych zmínil jako první detailní časový program aktivit prezidenta Beneše z 16. až 27. února 1948. Jedná se o materiál vyhotovený v Kanceláři prezidenta republiky; u většiny popsanych skutečností byl osobně přítomen z titulu kancléře Jaromír Smutný. Ten při opisu svého deníku přidal v chronologickém sledu události z května a pak z července až srpna 1948. K popisům jednotlivých dnů jsou v některých případech přiloženy i stenografické záznamy jednotlivých schůzek prezidenta, které byly vyhotoveny pro Československou tiskovou kancelář (ČTK).

Trvale se zhoršující zdravotní stav Edvarda Beneše a upevňování nabyté moci ze strany komunistů znamenaly pro kancléře Smutného dvě zásadní osy vývoje. Pečlivě jsou líčeny zejména lékařské kontroly a jeho subjektivní dojmy o zdravotních problémech Edvarda Beneše.

Přiložena je kopie lékařské zprávy konzilia k prezidentovu zdraví ze 7. 5. 1948 s velmi detailními a intimními informacemi. Podepsali ji lékaři Hynek, Charvát, Vítek a Jelínek. Smutný se dokonce v květnu 1948 důvěrně obrátil na profesora medicíny Josefa Brumlíka, který působil v New Yorku.

Poslal mu lékařský nález bez uvedení jména pacienta. Brumlík však musel evidentně vytušit, o koho se jedná, a v červenci téhož roku odpověděl. Potvrdil, že soudobá lékařská věda nezná lék na arteriosklerózu, která byla hlavní komplikací Benešova zdraví. Každopádně doporučoval pro pacienta dietu bez soli a nevyloučil ani operaci nervového systému ve specializovaném zařízení v USA.

### **Gottwald v Lánech**

Smutný se zmínil i o svých kontaktech s Klementem Gottwaldem, kterého oficiálně, avšak nepravdělně, informoval o Benešově zdravotním stavu. Z úředních zápisů je ve fondu uchováno množství kratších poznámek o schůzkách a rozhovorech Edvarda Beneše s celou řadou politiků i dalších osobností veřejného života.

Smutný si je pořízoval z pozice kancléře během celého roku 1948. Nejvíce se jich pochopitelně váže k únorovým dnům zmíněného roku.

Smutný například i podrobně popsal návštěvy Klementa Gottwalda. Zdůraznil výtky Beneše ke komunisty navržené ústavě. Rovněž zmínil Gottwaldovu nabídku, aby Benešovi doživotně užívali zámek v Lánech.

V zápiscích z tohoto období věnoval značný prostor osobnosti profesora architektury Janáka. Ten při své návštěvě u Benešových v Sezimově Ústí 10. 5. 1948 dostal za úkol naplánovat a promyslet výstavbu hrobky v zahradě jejich vily. Beneš zdůraznil, že se tímto nápadem zabýval už v napjatých dnech mnichovské krize v roce 1938.

Asi nejzajímavější a nejosobnější pasáží je přepis programu prezidenta ze dne 29. 5. 1947, ke kterému se Smutný ve svých zápiscích vrátil v srpnu 1948 a okomentoval jej. Beneš ho tehdy informoval o svém rozhodnutí být pohřben u vily v Sezimově Ústí na úpatí skály zvané Kazatelna. Sdělil také, že si nepřeje být zpopelněn.

Zároveň s tím zmínil i svůj údajný slib nejbližším kolegům z konce 2. světové války, že nechá převést ostatky T. G. Masaryka do Prahy, až k tomu bude vhodná a klidná situace. Ze společenských aktivit, kterých se Smutný zúčastnil, detailně zaznamenal a popsal oslavy narozenin Edvarda Beneše v Sezimově Ústí ve dnech 28., 31. 5. a 2. 6. 1948. Zachytil i 7. červen onoho roku, kdy prezident podal demisi.

Rozsáhlým souborem jsou též kopie dobových zpráv ČTK se Smutného komentáři ke dnům, které následovaly po smrti prezidenta Beneše 3. září 1948. Jedná se o přehled kondolencí a dodržování piety po celé republice.

Sdělení se týkala různých úřadů, institucí, škol, továren, ale i armády. Další podrobnosti jsou pak doplněny přepisy ze Smutného deníku. Týkají se příprav na poslední rozloučení s prezidentem, budování jeho hrobu, balzamování těla a dalších podrobností.

### **Hlavní vina prezidenta?**

Velký prostor poté Smutný v přepisu svého deníku pochopitelně věnoval pohřbu Beneše. Popsal zasedací pořádek na smutečním aktu, navíc připojil i výčet toho, kdo a jak se v zahraničí zmínil o státním smutku v ČSR.

Vycházel z hlášení ambasad a ze zahraničního tisku. Výběrově tyto údaje doplnil o oficiální i neoficiální kondolence zajímavých osobností či zmínky o bohoslužbách na území republiky konaných k uctění památky prezidenta Beneše.

Samostatnou skupinu materiálů tvoří mezi archiváliemi Ústavu texty a poznámky dalších exilových osobností k únorovým událostem roku 1948 v Československu. Jaromír Smutný a zřejmě i další pracovníci nebo členové ÚEB cíleně shromáždili různorodé vzpomínky a postřehy k tomuto mezníku československých soudobých dějin. K těmto materiálům patří zejména "Záznam o průběhu událostí v únorové krizi 1948" od Jana Jíny, který v letech 1945–1948 vedl politickou sekci Kanceláře prezidenta republiky. Své písemné shrnutí politických událostí během nástupu komunistů k moci sepsal bezprostředně po nich pro soukromou potřebu prezidenta Beneše.

Podobným textem obohatil AÚEB Jozef Lettrich, který své vzpomínky sepsal pro Ústav v roce 1952. Shrnutí postojů (někdejšího ministra) Jaroslava Stránského k únoru roku 1948 sestavil Smutný sám v roce 1957.

Stránský pochopitelně obhajoval podání demise demokratických ministrů. Nebyl si však schopen "vzpomenout", kdo jejich podání konkrétně vymyslel. Hlavní vinu svaloval na zdravotně indisponovaného prezidenta, který údajně mohl demisionující ministry přesvědčit, aby ji stáhli. Kniha Ústav Edvarda Beneše v letech 1950–1964 vychází z poměrně neobvyklého a časově velmi náročného archivního výzkumu a zaměřuje se na exilovou instituci, která vznikla v roce 1950 v Londýně. Dokumenty, jež se zachovaly a vzpomínky přímých aktérů nabízejí nové pohledy na zásadní historické události novodobých dějin. Součástí fondu byly rukopisy, fragmenty různých poznámek, koncepty přednášek, kopie spousty rozmanitých dokumentů, osobní i úřední korespondence Jaromíra Smutného, část jeho deníku z doby těsně po příjezdu do Londýna...

Mezi materiály patřily i ručně psané projevy Edvarda Beneše, části jeho textů k různým záležitostem a další drobné, často pouze symbolické poznámky k politickým tématům. Ukázky přetiskujeme s laskavým svolením autora i vydavatele. Krácení, titulky i mezititulky jsou redakční.

Knihu vydala Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta

Autor: Pavel Carbol

**Odkaz na článek:**

<http://hlidacipes.org/archiv-edvarda-benese-vyhoda-komunistu-byla-disciplinovanost-a-kontrola-nad-bezpecnostnim-aparatem/>

Zpracovatel: Anopress IT a.s. a oddělení PR a marketingu Ostravské univerzity

---